

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	244
Land:	Somalia
Kilde:	Landinfo
Titel:	Temanotat. Konflikt, sikkerhet og klanbeskyttelse i Sør-Somalia
Udgivet:	13. november 2008
Optaget på baggrundsmaterialet:	13. januar 2009

Temanotat

Konflikt, sikkerhet og klanbeskyttelse i Sør-Somalia

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Arbeids- og inkluderingsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos temanotater og rapporter er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i temanotatene og rapportene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Temanotatene og rapportene er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2008

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgaten 33 A
Postboks 8108 Dep
N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

SUMMARY

In spite of progress on the political level, the general security situation in Somalia remains volatile. In the middle of September 2008 it was estimated that about 8 000 Somalis had been killed due to the conflict since the beginning of 2007. Civilians are caught in the crossfire between the insurgents and the Ethiopian-backed Transitional Federal Government forces.

The absence of Transitional Federal Government control in most areas has permitted banditry and criminality to thrive. While the Somali people continue to face persistent drought and conflict, the global economic crisis during the last year has exacerbated their distress. The unprecedented increase in global food and fuel prices has contributed to an alarming rise in prices in Somalia. According to the UN 1, 3 million Somalis are internally displaced, and more than three million are in need of humanitarian assistance.

SAMMENDRAG

På tross av visse politiske fremskritt og dialog mellom overgangsmyndigheter og moderate opposisjonskrefter, er sikkerhetssituasjonen i store deler av Somalia vanskelig. I midten av september 2008 anslo man at minst 8 000 somaliere hadde mistet livet som følge av konflikten siden begynnelsen av 2007. Mange av ofrene er sivile. Sivilbefolkningen er i klemme mellom etiopiske styrker og overgangsregjeringen på den ene siden og opprørere på den andre. Dårlig sikkerhet, tørke, kraftig økte matvarepriser og devaluering av valutaen, har forverret den humanitære situasjonen i store deler av landet. Ifølge FN er 1,3 millioner somaliere internt fordrevne. Man regner dessuten med at mer enn tre millioner mennesker har behov for matvarehjelp. Det er sammenfallet av flere ulike forhold som ifølge FN og andre sentrale observatører har resultert i en sikkerhetsmessig og humanitær situasjon som er den verste på en årrekke.

INNHold

1. Innledning	5
1.1 Bakgrunn	5
2. Endringer i sikkerhetssituasjonen og menneskerettighetssituasjonen i Sør-Somalia	7
2.1 Overvåking, rapportering og mediadekning	7
2.2 Myndighetskontroll og myndighetsutøvelse.....	8
2.2.1 Politi- og ordensmakt	9
3. Sikkerhetsmessige og humanitære forhold i Sør-Somalia: Konfliktområder - trygge områder?	11
3.1 Hvordan er situasjonen i Mogadishu?	12
3.1.1 Hvem oppholder seg fortsatt i Mogadishu?	14
3.2 Mudug.....	15
3.3 Galgaduud.....	15
3.4 Hiraan	16
3.5 Bay og Bakool	16
3.6 Gedo og Jubaregionene	16
3.7 Nedre Shabelle.....	17
3.8 Puntland.....	18
3.8.1 Bevegelsesfrihet.....	18
3.9 Har det oppstått nye sårbare grupper siden våren 2007 som følge av konfliktene i Mogadishu/Sør-Somalia?	18
3.9.1 Minoritetenes situasjon	19
3.9.2 Kvinner og barn	19
4. Aktørene i konflikten	21
4.1 Hvem er opprørerne?	21
4.1.1 Rekruttering til opprørsgrupper	22
4.1.2 Rekruttering til regjeringshæren	22
4.2 Etiopiske styrker	22
5. Klanbeskyttelse og tradisjonelle konfliktløsningsmekanismer	23
5.1 Klanbeskyttelse.....	23
5.2 Tradisjonelle konfliktløsningsmekanismer.....	24
6. Referanser	26

1. INNLEDNING

Dette temanotatet har fokus på sikkerhetsmessige forhold i Sør-Somalia med hovedvekt på situasjonen i Mogadishu. Notatet beskriver dessuten konflikthåndtering og klanbeskyttelse i dagens situasjon.

For å kunne tegne et balansert og representativt bilde av de aktuelle problemstillingene er kildematerialet til temanotatet hentet fra ulike typer kilder. Dels er notatet basert på offentlig tilgjengelige informasjon i form av skriftlige publikasjoner og nettbaserte publikasjoner, og dels på intervjuer med representanter for internasjonale og lokale (somaliske) organisasjoner, ulike FN-organisasjoner og somaliske ressurspersoner foretatt under en factfinding-reise til Nairobi i juni 2008.

Alle våre samtalepartnere ble gjort kjent med at opplysningene ville bli offentliggjort. De fleste samtykket i dette, men mange ønsket ikke å bli sitert med navn eller funksjon. Etter avtale med dem refereres de til i anonymisert form, enten som lokal kilde/organisasjon eller internasjonal organisasjon. For å unngå mulig gjenkjennelse er de også utelatt fra referanselisten.

Landinfo vil takke utlendingsattache Dag Petterson og staben ved Norges ambassade i Nairobi for verdifull hjelp med å identifisere gode møtepartnere og med å organisere møtene som ble avholdt i Nairobi og Mombasa i juni 2008.

1.1 BAKGRUNN

Avtalen som ble inngått mellom den somaliske overgangsregjeringen, TFG og den islamistdominerte paraplyorganisasjonen for somaliske opposisjonsgrupper, ARS (Alliance for the Reliberation of Somalia) 9. juni 2008 i Djibouti, ble undertegnet 19. august. 26. oktober inngikk partene en våpenhvileavtale som skulle tre i kraft den 5. november. Avtalen innebærer også at Etiopia må begynne å trekke sine styrker ut av hovedstaden Mogadishu og byen Beled Weyne i Bay-regionen innen 21. november. Partene var også enige om å danne en samlingsregjering, og en andre fase i tilbaketrekkingen skal ifølge avtalen fullføres i løpet av 120 dager. Det er imidlertid uklart når denne nedteilingen begynner (Al Jazeera 27. oktober 2008).

I møter med Landinfo i juni 2008 viste flere velorienterte observatører til at den etiopiske tilstedeværelsen har bidratt til en radikaliserings hos partene i konflikten. Opposisjonen mot TFG er nå splittet, og den radikale islamistlederen Hassan Dahir Aweys har avvist våpenhvileavtalen som ble inngått mellom ARS og overgangsmyndighetene. Muktar Robow Abu Mansoor, talsmann for al-Shabaab uttalte at kampene i Mogadishu ikke slutter før alle utenlandske styrker har forlatt Somalia.

Det er utvilsomt avstand mellom den pågående politiske prosessen og det som skjer på bakken. De ekstremistiske kreftene har ikke latt seg påvirke av den politiske prosessen. Krigen mot terror og amerikanske fly- og rakettangrep mot antatte terroristmål er en annen viktig dimensjon som har bidratt til en polarisering av situasjonen og som fører til at befolkningen blir stadig mer fiendtlig overfor Vesten. Resultatet er at utsiktene til nasjonal forsoning stadig reduseres. I tillegg blir den humanitære situasjonen stadig forverret.

Opprørsaktivitene i Mogadishu fortsetter¹ og spørsmålet i dag er om Djibouti-avtalen vil føre frem. Avtalen har ikke endret forholdene på bakken, og befolkningen synes ikke å ha tillit til avtalen og dem som støtter den.

AMISOM, den afrikanske unionens fredsbevarende styrke har om lag 3 500 soldater i Somalia. Etiopia har ca. 7 000 soldater, og TFG disponerer anslagsvis 5 000 soldater/militsstyrker. Men disse til dels profesjonelle styrkene har hittil ikke maktet verken å stabilisere situasjonen eller gi sikkerhet til innbyggerne, ikke engang i hovedstaden Mogadishu og det er der den væpnede volden i stor grad er konsentrert. Samtidig er bandittvirksomheten økende i det sørlige og sentrale Somalia, og sjørørvirksomheten i Puntland er omfattende. Kidnapping av utlendinger og utbetaling av store løsepenger har blitt ren forretningsvirksomhet som TFG hittil ikke har hatt virkemidler til å håndtere. Målbevisste drap på blant annet journalister og hjelpearbeidere fortsetter.

Ifølge FN er 1,3 millioner mennesker nå internt fordrevne (UNHCR 2008b). Man regner dessuten med at mer enn tre millioner mennesker har behov for matvarehjelp. Siden begynnelsen av august 2008 har mer enn hundre tusen mennesker måttet forlate sine hjem i Mogadishu på grunn av den vanskelige sikkerhetssituasjonen. Nesten halvparten tok opphold i andre deler av Mogadishu eller i utkanten av byen (UNHCR 2008b).

I midten av september 2008 anslo man at minst 8 000 somaliere hadde mistet livet som følge av konflikten siden begynnelsen av 2007. Mange av ofrene er sivile og halvparten er kvinner. Ca en tredjedel er unge menn i alderen 14-20 år (Landguiden 2008). Antallet personer som ble behandlet ved sykehusene i Mogadishu var ifølge en internasjonal kilde Landinfo møtte i juni 2008 riktignok lavere i første halvår av 2008 enn i foregående halvårsperiode, men i perioden februar til mars ble 1 400 personer behandlet for konfliktrelaterte skader. I 2006 var antallet 2000 og i 2007 var tallet 4 300. Nedgangen fra 2007 til 2008 skyldes fravær av større slag (inntil sommeren 2008) som jo kjennetegnet deler av 2007.

29. oktober 2008 ble også Somaliland og Puntland rystet av flere selvmordsangrep, og ifølge FN ble 22 personer drept og 35 ble skadet i disse angrepene (UNHCR 2008b).

¹ Kampene i Mogadishu var mindre omfattende de siste par ukene av oktober 2008. Men samtidig var det økning i sammenstøt mellom TFG/etiopiske styrker og opprørere i Nedre Shebelle, Gedo og Baidoa. Mens én person ble drept i Mogadishu den siste uken i oktober, ble minst 32 personer drept og 30 såret i Nedre Shebelle. I Gedo og Baidoa ble 10 sivile drept og 18 såret i samme periode. (UNHCR 2008b)

2. ENDRINGER I SIKKERHETSSITUASJONEN OG MENNESKERETTIGHETSSITUASJONEN I SØR-SOMALIA

2.1 OVERVÅKING, RAPPORTERING OG MEDIADÉKNING

IASC Somalia² har siden 2006 utarbeidet ukentlige såkalte *Protection Cluster Updates* som formidles til internasjonale og lokale hjelpeorganisasjoner og giverland. Denne informasjonen er innhentet av Protection Monitoring og/eller Population Movement Tracking Partners i det såkalte Protection Cluster, som omfatter OCHA, UNHCR, UNICEF og lokale og internasjonale NGOer. Samarbeidspartnerne samler inn informasjonen fra flere kilder – direkte fra ofre og vitner så vel som annenhåndsinformasjon fra sykehus og media.

UNHCR og UNICEF har i samarbeid med lokale somaliske NGOer etablert og støttet menneskerettighetsnettverk som rapporterer om og dokumenterer menneskerettighetskrenkelser og bevegelser av internt fordrevne. Den nederlandske organisasjonen Oxfam Novib har både støttet lokale organisasjoner og rapportert på menneskerettighetssituasjonen. Andre internasjonale organisasjoner som Flyktninghjelpen og Oxfam UK er også engasjert i arbeid rettet mot beskyttelse av sivilbefolkningen. Verken Amnesty International eller Human Rights Watch har permanent tilstedeværelse i Somalia, men begge organisasjoner trappet i løpet av 2007 opp sitt arbeid på Somalia. Amnesty International publiserte i mai 2008 en rapport som blant annet sterkt kritiserte fremferden til de etiopiske styrkene i Somalia.³ Under Landinfos besøk i Nairobi i juni 2008 var samtalepartnerne i stor grad samstemte i at beskrivelsene i denne rapporten hovedsakelig var korrekte, men en velorientert internasjonal kilde makte allikevel til varsomhet. Andre understreket at sensasjonshysteri og til en viss grad desinformasjon fra Hawiye-klanens side farger fremstillingene både i Amnesty-rapporten og i lokale media.

Når det gjelder nyhetsdekningen av konflikten er oppfatningen blant sentrale observatører noe ulik. Enkelte gir uttrykk for at rapporteringen om forholdene i landet er relativt god og at FNs lokale samarbeidspartnerne og deres nettverk fungerer. Andre mener at mediadekningen gir en noe fortegnert fremstilling av situasjonen – under alle omstendigheter er situasjonen i Sør-Somalia åpen for overdrivelser. På spørsmål om det faktisk er slik at for eksempel journalister lar seg presse til overrapportering, mente en velorientert observatør i møte med Landinfo i juni 2008, at enkelte journalister nok presses og dermed ikke er objektive, men at media i Sør-Somalia for øvrig i det store og hele ikke er gisler for noen av partene i konflikten.

Nettopp drapene på journalister og andre meningsyttere er eksempler på at kritiske røster er upopulære, og journalistene balanserer på en tynn linje i sitt daglige arbeid.

² Inter- Agency Standing Committee er et forum for sentrale FN-organisasjoner og humanitære partnerorganisasjoner for koordinering, politisk utvikling og beslutningstaking. IASC ble etablert i 1992 som følge av resolusjon 46/182 i FNs generalforsamling, hvor styrking av humanitær assistanse var sentralt.

³ Se <http://www.amnesty.org/en/library/asset/AFR52/006/2008/en/1162a792-186e-11dd-92b4-6b0c2ef9d02f/afr520062008eng.pdf>

Det er imidlertid utvilsomt svært vanskelig å overvåke og dokumentere menneskerettighetsovergrep i Somalia (intervju med NOVIB Oxfam, Nairobi mars 2007). De som overvåker menneskerettighetssituasjonen dekker bare et begrenset område, det vil si der de selv bor, og organisasjonene som arbeider med slike spørsmål har heller ikke kapasitet til å gi fysisk beskyttelse til personer i fare. Menneskerettighetsaktivistene arbeider dessuten under vanskelige forhold og er selv mål for trusler og angrep.

Flere av Landinfos samtalepartnere i Nairobi i mars 2007 viste til at majoriteten av medlemmene i de ulike somaliske NGOene tilhører de store somaliske klanene, og det er først og fremst deres klaninteresser som ivaretas. Det kan ha konsekvenser for rapporteringen på situasjonen både for minoritetsgrupper og konkurrerende klaner. Den manglende forståelsen eller interessen for minoritetenes og de marginaliserte gruppenes situasjon er ikke nødvendigvis bevisst diskriminering, men snarere et utslag av en holdning mange i det somaliske samfunnet har. Men det ble samtidig understreket at de mest sentrale menneskerettighetsorganisasjonene i Somalia er troverdige aktører.

Disse vurderingene har ikke i vesentlig grad endret seg, og en representant for en velorientert internasjonal organisasjon bekreftet i møte med Landinfo i Nairobi i juni 2008 at det kan være vanskelig for de klanbaserte NGOene å presentere balansert informasjon. Men dette endrer etter Landinfos vurdering ikke situasjonsbeskrivelsene og helhetsbildet som presenteres av de sentrale FN-organisasjonene.

2.2 MYNDIGHETSKONTROLL OG MYNDIGHETSUTØVELSE

FNs Høykommissær for menneskerettigheter viser i sin rapport av august 2008 til at:

The TFIs, [overgangsinstitusjonene] which suffer from a severe lack of capacity and also often from internal political tensions, have so far failed to promote law and order. The administration of justice system is practically non-functional, and elders are presently de facto in charge of justice by applying traditional practices, including compensation, mostly for less serious offences, as they will have no influence on ensuring accountability for serious crimes. In this sense there is an absolute culture of impunity. (OHCHR 2008: 8.)

En evaluering av overgangsparlamentet som ble foretatt av National Democratic Institute, NDI⁴, høsten 2007, viser at overgangsparlamentet/institusjonene karakteriseres av uerfarne medlemmer, manglende profesjonalisme med hensyn til utnevnelser, få tekniske ressurser, manglende teknisk logistikk/infrastruktur, manglende rutiner, høyt fravær blant parlamentsmedlemmene og en uavklart rollefordeling mellom parlament og regjering. Overgangsinstitusjonene har heller ikke lyktes i å etablere og levere grunnleggende tjenester til befolkningen, og de fremstår heller ikke som troverdige, maktutøvende myndigheter.

I møter med Landinfo i Nairobi i juni 2008, opplyste en rekke kilder at 70 – 80 % av områdene i sør kontrolleres eller er under innflytelse av opprørsgrupper.

⁴ NDI er en organisasjon med hovedsete i Washington, D.C., USA som arbeider med demoratiutvikling i store deler av verden, se: <http://www.ndi.org/>.

Alliance for reliberation of Somalia, ARS hevder å kontrollere hele området fra Galkayo i Puntland til Jowhar i Middle Shabelle regionen, og situasjonen i området skal nå være stabil. De ukentlige sikkerhetsrapporteringene fra FN tyder imidlertid på at situasjonen er noe mer uklar.

De somaliske overgangsmyndighetene har med unntak av byene Baidoa i Bay-regionen og Beled Weyne i Hiraan marginal kontroll i Sør-Somalia.

2.2.1 Politi- og ordensmakt

FNs utviklingsprogram UNDP er blant annet involvert i arbeidet med det såkalte ROLS-programmet⁵ som har utdannet dommere til Høyesterett og bidratt til etableringen av flere regionale domstoler.

Gjennom dette programmet gis det også gratis juridisk assistanse via lokale NGOer og rettshjelpsklinikker. Disse prosjektene samarbeider for øvrig med de tradisjonelle konfliktløserne i lokalsamfunnene.

Men betydningen av tiltakene er blandede. Dommerne er redde og møter ikke på arbeid, det er dessuten vanskelig å overvåke rettsforhandlingene og virksomheten ved domstolene. Men prosjektet med juridisk assistanse/advokathjelp har vært vellykket i Nord-Somalia, og ifølge UNDP (intervju i Nairobi, juni 2008) er det visse positive utviklingstrekk også i sør.

UNDP er dessuten ansvarlig for opplæringen av politistyrkene i Puntland og Baidoa i Bay-regionen. Politiet består av ulike styrker eller enheter, og selv om det åpenbart kan være vanskelig å skille enhetene fra hverandre, vet befolkningen ifølge en godt orientert observatør Landinfo møtte i juni 2008, forskjellen på de ulike enhetene. Hovedproblemet ifølge denne (og andre) informanter er at politiet, uavhengig av enhet, ikke driver ordinært politiarbeid, men først og fremst har ansvaret for å forsvare overgangsinstitusjonene. Dessuten er politimennene rekruttert blant lokale klaner og dette kan skape lojalitetskonflikter. På spørsmål om folk anmelder kriminelle forhold eller henvender seg til politiet for å oppnå beskyttelse, ble det hevdet av ulike observatører at ingen henvender seg til politiet fordi man ikke stoler på dem, men mange har en kjenning i politiet, og den personen kan man henvende seg til. For øvrig har politiet liten evne til å beskytte befolkningen, og som en observatør påpekte – også politiet angripes av opprørere.

De såkalte Police Advisory Committees spiller imidlertid en positiv rolle. Disse komiteene ble etablert for å sikre at innsatte i Benadir-regionen ble behandlet i tråd med internasjonale menneskerettighetsstandarder. De rapporterer månedlig om situasjonen, og i løpet av perioden september 2007 til april 2008 ble 12 politistasjoner, sentralfengslet og CIDs forvaringssenter i Mogadishu jevnlig besøkt. I perioden juni-desember 2007 ble 1 800 av 5 000-6 600 innsatte i de seksten

⁵ Rule of Law and Security Programme (ROLS) ble etablert i 2002 i samarbeid med ulike FN-organisasjoner, giveland og somaliske myndigheter. Målsetningene for programmet er å rehabilitere og styrke rettsvesenet, etablere en profesjonell politistyrke, styrke forståelsen for menneskerettighetene, støtte myndighetene i deres arbeid med å demobilisere og avvæpne militser, bevisstgjøre befolkningene i forhold til behovet for kontroll med små håndvåpen, og styrke de nasjonale mineryddingsaktivitetene.

politistasjonene i Mogadishu løslatt. I april 2008 var det 1 378 innsatte i disse forvaringsstedene. Av disse var 162 kvinner og 65 mindreårige. Mange av de mindreårige var i forvaring etter ønske fra foreldrene.

3. SIKKERHETSMESSIGE OG HUMANITÆRE FORHOLD I SØR-SOMALIA: KONFLIKTOMRÅDER - TRYGGE OMRÅDER?

Både de internasjonale og lokale observatørene Landinfo hadde samtaler med i Nairobi i juni 2008, opplyste at den sikkerhetsmessige og humanitære situasjonen i Sør-Somalia var forverret siden 2007. I oktober 2008 fastslo FNs høykommissær for menneskerettigheter at:

Despite the recent political progress of the Djibouti agreement, the precarious human rights and humanitarian situation in southern and central Somalia critically worsened over the past two years, particularly in the Mogadishu area. During the past months it reached alarming levels in terms of human suffering. Many of the mission's interlocutors observed that the situation in Mogadishu was presently at its worst since 1992. Serious, widespread and systematic violations of international humanitarian and human rights law continue to be reported with alarming regularity. (OHCHR 2008.)

Sivilbefolkningen utsettes for vilkårlig vold og kommer ofte i kryssilden mellom de stridende partene. Uløste eiendoms- og jordrettighetstvister forårsaker ofte klankonflikter, og ytringsfriheten er under press. Diskrimineringen av minoritetsgrupper og marginaliserte grupper fortsetter, og seksuelle overgrep mot kvinner og rekruttering av barn til militsgrupper er også bekymringsfulle trekk ved situasjonen. Journalister rammes fortsatt, og siden januar 2007 er i alt ni somaliske journalister drept.

Det er sammenfallet av flere ulike forhold som ifølge FN og andre sentrale observatører har resultert i en sikkerhetsmessig og humanitær situasjon som er verre enn hva den har vært på en årrekke. Faktorene som har bidratt til dette er:

- Geriljavirksomheten som er rettet mot TFG og etiopiske styrker rammer sivilbefolkningen fordi konflikten mellom partene utspiller seg i boligområder og på markeder. Opprørerne angriper etiopiske mål og skjuler seg blant sivilbefolkningen. Dette konfliktmønsteret har pågått siden januar 2007.
- Personer som støtter TFG, eller oppfattes å støtte TFG og/eller Etiopia, utsettes for trusler, drapsforsøk og drap. Kidnappinger for løsepenger er utbredt og ikke minst er internasjonale aktører utsatt.
- Arrestasjoner skjer ofte under påskudd av politiske forhold, men er vanligvis økonomisk motivert.
- Den generelle kriminaliteten (*petty crimes*) er også et problem.
- Anslagsvis 750 000 er internt fordrevne på grunn av konflikten i Mogadishu – deler av hovedstaden er folketom. Totalt er ca. 1,2 millioner internt fordrevne i hele Somalia.
- Et nytt urovekkende trekk er forekomsten av drap innad i familier på grunn av politiske/ideologiske motsetninger.

- Tørke har skapt betydelige problemer i store deler av landet.
- Devalueringen av den somaliske shillingen har hatt dramatiske konsekvenser for befolkningens levekår – valutaens verdi har falt med mer enn 140 % på mindre enn ett år.
- Den dårlige sikkerheten påvirker handelen, og dermed de lokale matvareprisene.
- Matvareprisene på verdensbasis har økt betydelig og dette får konsekvenser for prisene også i Somalia. Uten pengeoverføringene fra diasporaen (som antas å være på ca. én milliard dollar og som utgjør 70 % av Somalias brutto nasjonalprodukt), ville flertallet av somaliere være uten inntektsgrunnlag (UN Security Council 2008a).

FNs koordineringsenhet for humanitær bistand, OCHA, opplyste i oktober 2008 at anslagsvis 3.2 millioner mennesker har behov for humanitær bistand. Dette er nesten 43 % av befolkningen, og det er en økning på 77 % siden begynnelsen av 2008.

Økningen av nyankomne i Eastleigh (den somaliske bydelen i Nairobi) er ifølge en velorientert observatør også påfallende (intervju juni 2008). Mange ankommer Kenya daglig og dette har store konsekvenser for støttemekanismene blant somaliene i Kenya som er strukket til bristepunktet.

Men flere av de internasjonale observatørene Landinfo møtte i Nairobi i juni 2008, viste også til at det finnes geografiske lommer i Sør-Somalia som ikke er rammet av konflikt. Hovedproblemet er imidlertid uforutsigbarheten – vil disse områdene være stabile over tid? Erfaringene viser at områder som var relativt fredelige i juni 2008, i dag er rammet av konflikt og omvendt. Når et område blir skueplass for et opprørsangrep aksjonerer TFG eller etiopiske styrker, og sivilbefolkningen rammes.

Fordi forholdene hurtig endrer seg er beskrivelsen av situasjonen i de ulike regionene i stor grad øyeblikksinntrykk, som er lite egnet som grunnlag for fremtidsprognoser.

På tross av situasjonen er blant annet vannkjøring og rehabiliteringsprosjekter av vannkilder gjennomført både i Puntland og Sør-Somalia. Flere andre hjelpeprosjekter er også gjennomført, men den vanskelige sikkerhetssituasjonen både forsinker og begrenser arbeidsmulighetene.

3.1 HVORDAN ER SITUASJONEN I MOGADISHU?

Situasjonen i Mogadishu er vanskeligere enn den har vært på flere år. Sivilbefolkningen er i klemme mellom etiopiske styrker og overgangsregjeringen på den ene siden og opprørere på den andre:

In Mogadishu, regular indiscriminate attacks in which heavy artillery, mortars, rocket-propelled grenades, heavy machine guns and roadside bombs were and are being used, as well as targeted assassinations, have caused thousands of deaths and wounded, as well as destruction of property with whole neighbourhoods razed to the ground. Many of the accounts received by the

mission team indicated that the culprits are at times TFG forces – police or military – acting with the support of Ethiopian troops. At times, following attacks against their soldiers, Ethiopian troops reportedly carry out reprisals which may involve shelling of civilian quarters, causing innumerable casualties as well as damage to property and infrastructure. (OHCHR 2008.)

Denne beskrivelsen bekrefter informasjonen Landinfo fikk i Nairobi i juni 2008 da samtlige samtalepartnere beskrev situasjonen i Mogadishu som voldelig og uforutsigbar.

Siden mai 2008 har også den fredsbevarende styrken fra den afrikanske unionen, AMISOM, vært mål for angrep fra opprørerne. Angrepene mot etiopiske styrker og TFG har også tiltatt i styrke. Selvmordsangrep har imidlertid vært svært uvanlig, men bilbombene i Somaliland og Puntland 29. oktober 2008 er urovekkende trekk.

Trusler om kidnapping og kidnapping av internasjonale NGOer er også mer utbredt nå enn tidligere og innskrenker hjelpeorganisasjonenes handlingsrom. Kidnapping av sivile somaliere er imidlertid hovedsakelig økonomisk og ikke politisk motivert ifølge Landinfos samtalepartnere i Nairobi i juni 2008. Disse kidnappingene løses av de involverte klanene.

Ulike hjelpeorganisasjoner, deriblant Flyktninghjelpen, har imidlertid gjennomført ulike tiltak i løpet av 2008, blant annet bygging av latriner, organisering av vannkjøring, rehabilitering av borehull og etablering av såkalte vannkiosker. Oppryddingsarbeid i flere bosetninger for internt fordrevne er utført gjennom mat for arbeid-prosjekter, og ca 80 000 måltider distribueres daglig via 16 suppekjøkken i Mogadishu (OCHA 2008a).

En av Landinfos samtalepartnere i juni 2008 sammenlignet situasjonen i Mogadishu med forholdene i Gaza hvor den palestinske befolkningen til tross for blokaden har fungerende sykehus, ambulanser og lignende. Dette er ikke situasjonen i Mogadishu. Riktignok finnes sykehus og leger, men man mangler utstyr. Det er heller ingen andre fungerende tjenester – skolene er der men lærerne lønnes ikke og skoleutstyr mangler. Siden august 2008 har det også vært tre aksjoner rettet mot studenter og lærere på flere skoler i Mogadishu. Enkelte har blitt drept, og regjeringsstyrkene skal ha opprettet baser på enkelte skoler. Som en følge av aksjonene er 41 skoler og universiteter i Mogadishu stengt, og 27 000 elever og studenter har mistet sitt undervisningstilbud (UNHCR 2008b).

En annen velrenommert Somalia-kjenner mente at situasjonen i Mogadishu i mai 2008 var den verste siden 1991. Byen er riktignok mindre befolket i dag, men innbyggerne har begrenset bevegelsesfrihet sammenlignet med forholdene under borgerkrigen.

Dette skaper blant annet problemer for normal inntektsgivende virksomhet.⁶ Befolkningen frykter regjeringssoldatene, etiopierne og opprørerne, særskilt al-Shabaab. Andre opprørsgrupper og klanmilitser forsøker i større grad å skåne sivile.

Mens verken enkeltpersoner eller grupper tidligere var utsatt for reaksjoner fra statlige aktørers side, har man sett en utvikling hvor myndighetene (i samarbeid med etiopiske styrker) har aksjonert mot personer mistenkt for opprørsaktivitet. Og nå som tidligere kan enhver somalier risikere å bli utsatt for kriminelle handlinger og andre overgrep på grunn av manglende myndighetskontroll og beskyttelse.

3.1.1 Hvem oppholder seg fortsatt i Mogadishu?

FN anslår at ca. 750 000, eller anslagsvis halvparten av hovedstadens innbyggere, har forlatt byen (UN Security Council 2008a). Men fortsatt befinner hundretusener seg i Mogadishu, og spørsmålet mange stiller seg er – hvem er de og hvorfor har ikke også de forlatt byen?

Landinfos samtalepartnere i Nairobi var samstemte når det gjelder dette. De som blir er de som har noe å tjene på konflikten – krigsherrer, klanledere, personer med forretningsinteresser, de som vil passe på eiendommen(e) sine og de svakeste, deriblant tidligere internt fordrevne⁷ som ikke har økonomiske muligheter til å reise. Mange av dem med forretningsinteresser reiser for øvrig fram og tilbake fra Afgoye fordi det er for uttrykt å være permanent i Mogadishu.

Terskelen for å dra er dessuten høy for mange. Et annet viktig moment i denne sammenhengen er at halvparten av Mogadishus innbyggere tilhører Hawiye-klanen Abgal, og majoriteten av dem som fortsatt er i byen tilhører denne klanen. De er godt etablert ikke bare i byen, men også i naboregionen Midtre Shebelle. De har dermed rettetmuligheter, og det skal mer til før de reiser. De er dessuten i stor grad TFG-støttespillere. Ifølge en velorientert observatør er også Hawiye-klanen Suleiman fortsatt representert i Hamar Weyne, Hamar Jabjab, Karaan og Medina, men stort sett har de som ikke kontrollerer områder i hovedstaden, forlatt byen. Minoritetenes områder er rene spøkelsesområder, og ingen vet hvor mange minoritetsgruppemedlemmer som fortsatt oppholder seg i Mogadishu.

⁶ Til tross for fravær av statlig økonomisk aktivitet har somalisk økonomi vært til dels blomstrende i ulike perioder. Husdyrvirksomheten har alltid vært en av hjørnesteinene i den somaliske økonomien, og den har involvert klaneliten i store deler av landet i en lukrativ og godt beskyttet handelsvirksomhet (se Little 2003). Skatter har blitt innkrevd i alle havner og på flyplasser av ulike klanmilitser, og våpenhandelen er til tross for FNs våpenembargo, omfattende. Khat-handelen gir store inntekter til en rekke forretningsfolk med bånd til Jemen, Kenya og Etiopia. Pengeutpressing har også vært en viktig inntektskilde for militsmedlemmer i byer og ved veisperringer. For de fleste somaliere er pengeoverføringene fra slekt og venner i utlandet en svært viktig inntektskilde, ja kanskje en livsnødvendighet. Den store somaliske diasporaen holder dermed også store deler av økonomien i gang. Da al-Barakat, det største somaliske pengeoverføringsfirmaet ble stengt i 2002 etter anklager om tilknytning til al-Qaida, tørket overføringene til Somalia nesten inn. Al-Barakat overførte årlig anslagsvis 500 millioner dollar til Somalia, og stengningen var ytterst vanskelig for svært mange mennesker.

⁷ Før konflikten brøt ut i januar 2007 regnet man med at det var ca 400 000 internt fordrevne i Somalia. Ca. 250 000 av disse oppholdt seg i Mogadishu og mange av dem var blitt fordrevet fra sine hjemområder i andre deler av landet under borgerkrigen i 1991-92.

Bydelene Karaan og Medina er overbefolket fordi mange innbyggere fra andre bydeler, har slått seg ned her.

Men det er også internt fordrevne som vender tilbake til Mogadishu fordi forholdene i de nye oppholdsområdene er vanskelige, og alternative tilfluktsteder er få. Mer enn 1 200 personer som hadde søkt tilflukt i Galkayo, Hobbyo og Addado-området, returnerte til Mogadishu i begynnelsen av november 2008. 5. november kom 60 internt fordrevne sør-somaliere til Mogadishu fra Hargeisa. De fryktet trakassering og arrestasjon etter terroranslagene i Hargeisa i oktober (UNHCR 2008b). Dette viser at det finnes områder i Mogadishu som fortsatt er bebodde og relativt fredelige, men også i disse områdene kan situasjonen hurtig endres. Som en velorientert observatør påpekte i møte med Landinfo i juni 2008, hovedproblemet er å være på feil sted til feil tid, noe man ikke kan forutse. Men utviklingen har gått i retning av at kampene foregår nærmere den internasjonale flyplassen, havna og Villa Somalia, det vil si områdene hvor TFG og de etiopiske styrkene har fotfeste.

Menneskerettighetsorganisasjonene og andre sivile aktører driver fortsatt sin virksomhet i byen, men de er svekket og har mindre innflytelse enn tidligere. Forretningsvirksomheten er mer eller mindre organisert kriminalitet. Det store Bakara-markedet med tilstøtende områder, er lovløst og kontrollert av ikke-statlige aktører. Telekommunikasjonsbransjen er fortsatt stor i Mogadishu, og opprørerne på sin side har en (økonomisk) egeninteresse i at denne virksomheten fungerer.

3.2 MUDUG

Situasjonen i Mudug-regionen beskrives som kompleks. Riktignok er Hawiye Saad-områdene i Mudug i ferd med å gjenoppbygges, men det er ingen reell administrasjon og det er mange latente konflikter mellom de to dominerende Hawiye-klanene Saad og Suleiman. Det er ingen synlig etiopisk tilstedeværelse i Mudug. Hovedproblemet i regionen er konkurransen om begrensede ressurser mellom internt fordrevne og fastboende, selv mellom personer tilhørende samme klan (intervju med representant for en internasjonal organisasjon, juni 2008). Og økonomisk marginalisering av enkelte grupper kan være en potensiell risikofaktor i tiden fremover.

Tall fra UNHCR (2008c) viser at anslagsvis 70 000 internt fordrevne oppholder seg i regionen. Og bare siden begynnelsen av august har anslagsvis 4 700 internt fordrevne fra Mogadishu kommet til regionen. Flesteparten har dratt til byen Galkayo, men en del har slått seg ned i Hobbyo (UNHCR 2008b).

3.3 GALGADUUD

I byen Dhusamareeb i Galgaduud-regionen var det en rekke hevndrap etter drapet på al-Shabaab lederen Aden Hashi Farah "Ayro" 1. mai 2008. Ayro ble drept under et amerikansk rakettangrep sammen med flere andre al-Shabaab- ledere. I slutten av oktober ble en kvinneaktivist drept av en ukjent gjerningsmann i byen Guriel i Dhusamareed-distriktet. En uidentifisert bevæpnet gruppe skal også stå bak drapene på syv personer fra landsbyen Dhabad i samme periode (UNHCR 2008b).

Siden 1. august 2008 har mer enn 2 500 internt fordrevne fra Mogadishu ankommet Galgaduud. I februar 2008 var antallet internt fordrevne i regionen anslått til 120 000 (UNHCR 2008c).

3.4 HIRAAN

Alle de ulike aktørene opererer i den strategisk viktige Hiraan-regionen. Tilstedeværelsen av etiopiske styrker tiltrekker seg opprørere og dermed konflikt. Situasjonen er ustabil og det er vanskelig å få tilgang til den største byen Beled Weyne for å danne seg et bilde av situasjonen. Regionen huser også ca. 35 000 internt fordrevne fra Mogadishu (UNHCR 2008c).

3.5 BAY OG BAKOOL

Situasjonen i Bay og Bakool har ifølge flere av de internasjonale kildene Landinfo møtte i juni 2008 vært langt mer fredelig enn i andre regioner. Årsaken er blant annet at det ble gjennomført lokalvalg før konflikten brøt ut. De valgte representantene har tillit blant befolkningen, og administrasjonene hadde allerede konsolidert sin posisjon. Dessuten tilhører islamistene lokalsamfunnet og de samhandler med lokalmyndighetene.

Men regionshovedstaden Baidoa er sete for TFG, og til tross for stort nærvær av regjeringssoldater og sikkerhetspersonell, utsettes myndighetsrepresentanter også her for angrep. Målsetningen med angrepene er å vise at regjeringen selv ikke her har reell kontroll. Flere velorienterte kilder viser med dette som bakteppe til at befolkningen har en velbegrunnet frykt for at angrepene i Baidoa vil øke (intervjuer i Nairobi, juni 2008). Rapporteringene fra FN støtter denne vurderingen – bare i løpet av de to siste ukene i oktober ble minst 56 personer drept i ulike hendelser og trefninger i og omkring Baidoa. Flere av disse var sivile (UNHCR 2008b). Ca. 2 200 internt fordrevne fra Mogadishu har ankommet Bay-regionen fra Mogadishu siden begynnelsen av august 2008, og per februar 2008 var antallet internt fordrevne anslått å være ca. 30 000 (UNHCR 2008c).

3.6 GEDO OG JUBAREGIONENE

Gedo-regionen ble i juni 2008 betegnet som relativt stabil, men har i løpet av høsten blitt skueplass for større opprørsaktivitet. Marehan-klanen har konsolidert stillingen sin i Gedo, men det er konflikter med Rahanweyn-klanen i området. Og situasjonen i Gedo henger nøye sammen med situasjonen og endringer i styrkeforholdene i Kismayo i Nedre Juba.

I siste uke av oktober 2008 rapporterte FN at til sammen 22 sivile ble skadd da ukjente gjerningsmenn kastet håndgranater mot to sivile mål i Bullo Hawa i Gedo. Den ene aksjonen var rettet mot et hus hvor et medlem av TFG oppholdt seg, den andre aksjonen var rettet mot et hus hvor internt fordrevne bodde (UNHCR 2008b).

Jubaregionene har vært ustabile de senere årene, særlig havnebyen Kismayo. Etter langvarig konflikt mellom Marehan og Majerteen-klanene overtok al-Shabaab

kontrollen over byen i august 2008. I Jubadalen er det dessuten interne spenninger og konflikter mellom Absame-klanene.⁸

Ifølge nyhetsmeldinger skal en ung jente ha blitt steinet i slutten av oktober etter domfellelse i en Shariadomstol for utroskap. Omstendighetene rundt denne hendelsen er ifølge FN-kilder imidlertid fortsatt uklare (UNHCR 2008b).

I februar 2008 var det ifølge UNHCR ca. 30 000 internt fordrevne i Gedo-regionen, 11 000 i Midtre Juba og 25 000 i Nedre Juba. I slutten av oktober rapporterte FN at mer enn 5 100 personer hadde flyttet fra Mogadishu til Gedo siden 1. august. Det har også vært bevegelser fra Kenya til Somalia på grunn av en omfattende militæroperasjon etter stridigheter mellom Garre- og Murale-klanene på kenyansk side av grensen. Mer enn 6 300 personer har søkt tilflukt i byen El Waq (UNHCR 2008b).

3.7 NEDRE SHABELLE

De reelle maktforholdene i Nedre Shabelle har i liten grad endret seg siden 2007.⁹ Hawiye-klanen Haber Gedir er fortsatt dominerende, og sikkerhetssituasjonen er labil på grunn av trefninger mellom etiopiske styrker og al-Shabaab, og geriljaaktivitet. En veibombe drepte vise-guvernøren og vise-sikkerhetssjefen i regionen og åtte politimenn i nærheten av byen Merka 28. oktober. Mer enn 30 sivile ble drept og tilsvarende antall ble skadet i sammenstøt mellom etiopiske styrker og al-Shabaab i nærheten av Lego og Yaq Bariweyne 27. oktober. Flere sivile ble også skadet i kryssilden mellom al-Shabaab og lokal milits i Balad 19. oktober.

Den humanitære situasjonen i regionen er også vanskelig på grunn av det store antallet internt fordrevne fra Mogadishu som har slått seg ned i 122 bosetninger i korridoren mellom hovedstaden og Afgoye by. Ifølge UNHCR (2008c) ble antallet anslått å være mellom 270 000 og 340 000 (anslaget inkluderer ikke internt fordrevne som oppholder seg i Afgoye by). I perioden august til oktober 2008 ankom mer enn 36 000 nye internt fordrevne fra Mogadishu. Flom i Kurtunwaarey-distriktet førte også til befolkningsbevegelser i oktober.

⁸ Darood Absame-føderasjonen som omfatter Ogaden og Bartireklanene, tilsvarende Hartiføderasjonen som omfatter Majerteen-, Dhulbahante- og Warsangeli-klanene.

⁹ Se Landinfo, 2007. *Temanotat: Den politiske og sikkerhetsmessige situasjonen i Sør-Somalia*. Oslo: Landinfo, 8. oktober. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/617/1/617_1.pdf [nedlastet 11.11.2008]

3.8 PUNTLAND

Under factfinding-reisen til Nairobi i juni 2008 hadde Landinfo hovedfokus på situasjonen i Sør-Somalia, men av hensyn til helhetsbildet ble også situasjonen i Puntland diskutert med de ulike samtalepartnere. Samtlige påpekte at også Puntland er påvirket i negativ retning av konflikten i sør. Denne tidligere relativt stabile regionen har i løpet av de siste årene gjennomgått en endring. Konflikten med Somaliland, og den politiske og militære støtten til TFG har bidratt til denne utviklingen. Prisen for støtten til TFG har vært høy – regionens eget forsvar er svekket, økonomien har blitt skadelidende og støtten har tiltrukket opprørsgrupper. Selvmordsbombeangrepet mot Puntlands etterretningstjeneste i Bossaso 29. oktober er ett eksempel på denne utviklingen. Kidnappinger og omfattende sjørøveri langs kysten utgjør også et betydelig problem, og befolkningen opplever utrygghet på grunn av økt kriminalitet. Byggevirksomheten i for eksempel Galkayo er riktignok stor, men inntrykket av økonomisk aktivitet kan ifølge en velorientert internasjonal kilde (intervju juni 2008) skape et falskt bilde av situasjonen. I realiteten kan ikke myndighetene garantere for innbyggernes sikkerhet.

Området er dessuten rammet av tørke. Den kompliserte situasjonen har ført til at FN og andre internasjonale organisasjoner har trukket ut sine internasjonale representanter, og dette reduserer blant annet UNHCRs muligheter til å iverksette prosjekter.

3.8.1 Bevegelsesfrihet

I perioden februar til mars 2008 var det ca. 400 veisperringer i det sørlige og sentrale Somalia, og risikoen for å bli ranet eller voldtatt ved disse sperringene er stor (intervju med internasjonal organisasjon, juni 2008). "Skattleggingen" ved disse veisperringene bidrar også til at matvareprisene (som i utgangspunktet har økt betydelig) blir enda høyere når varene endelig når markedene. Bare i og omkring byen Jowhar var det tidligere 10 sperringer, men da islamistene tok kontroll over byen på vårparten 2008, forsvant disse veisperringene.

3.9 HAR DET OPPSTÅTT NYE SÅRBARE GRUPPER SIDEN VÅREN 2007 SOM FØLGE AV KONFLIKTENE I MOGADISHU/SØR-SOMALIA?

Ingen av Landinfos samtalepartnere i Nairobi kunne identifisere nye sårbare grupper i Sør-Somalia. Journalister, menneskerettighetsaktivister og andre meningsyttere er som før utsatt for trusler og drap. Likeledes vil personer tilknyttet overgangsmyndighetene være utsatt, herunder politi, sikkerhetspersonell og andre personer som oppfattes som myndighetenes eller etiopiernes støttespillere. Men de politiske og ideologiske motsetningene har skapt splittelser som tidligere var fraværende i det somaliske samfunnet. Det forekommer nå drap på slektninger som oppfattes å støtte motparten.

3.9.1 Minoritetenes situasjon

Situasjonen for minoritetene er som uttalelsen fra FNs høykommissær for menneskerettigheter viser, uendret.¹⁰

Discrimination against minorities and persons with disabilities was also consistently reported, by recently asylum-seekers to Dadaab and in Somaliland. Social constraints put obstacles to inter-marriage, access to work is restricted to traditional jobs – normally those enjoying the lowest social status and pay. In a context of total breakdown of law and order, lack of protection from clans detracts them even from this shelter provided by customary law. (OHCHR 2008.)

Men flere av Landinfos samtalepartnere påpekte i juni 2008 at i dagens situasjon kan alle rammes – granater og bomber gjør ikke forskjell på noen. En velorientert observatør mente imidlertid at minoritetene som befinner seg i kryssilden mellom opprørere og regjeringsstyrker i motsetning til mange, ikke har alternative oppholdssteder i Somalia. En annen internasjonal kilde mente at minoriteter som tvinges til å forlate hjemstedene sine på grunn av vanskelige sikkerhetsforhold, vil forsøke å etablere et klient-forhold til en vertsklan på sitt nye oppholdssted. Men denne strategien gjelder midgan- og bantugrupper som tradisjonelt har hatt en slik tilknytning til lokale somaliske klaner, ikke rer Hamar eller andre Benadirgrupper.

En gruppe som synes å ha fått en forverret situasjon er bantuen i Hiraan-regionen ifølge en internasjonal organisasjon (intervju juni 2008). I 2007 fryktet man at de relativt gode vilkårene bantuen hadde fått for å drive jordbruk ville tiltrekke seg de store klanene (intervju mars 2007). Denne frykten har vist seg å være velbegrunnet. De lokale klanene har rykket inn med tyngre jordbruksmaskiner, bantubefolkningen er under press og har dessuten mistet tilgangen til vanningsutstyret de før hadde. Dessuten væpnes og brukes bantubefolkningen av lokale klaner som kjemper om makten.

3.9.2 Kvinner og barn

Enkelte av de internasjonale kildene Landinfo møtte i juni 2008 mente at voldtekt er et redskap i konflikten, men ingen særskilte grupper eller klaner synes å være spesielt utsatt for seksualisert vold. Hvor omfattende overgrepene er, har man heller ingen konkret kunnskap om, men det er ikke registrert økning av voldtekts ofre ved for eksempel Keysaney-sykehuset i Mogadishu. Det utelukker ikke at voldtekt nå er mer omfattende, for voldtekt er forbundet med skam, og kvinner vil sjelden fortelle om overgrepet. Mulighetene for å straffeforfølge overgriperne er dessuten sjelden tilstede fordi gjerningsmennene i de fleste tilfellene er ukjente. Voldtektene begås av regjeringssoldater, freelance-militser og andre kriminelle elementer. Det hevdes at regjeringssoldater oftere er ansvarlig for voldtekt enn opprørerne, og at islamistene i mindre grad enn andre begår slike overgrep (intervjuer juni 2008).

10 Se ellers Landinfo, 2007. *Sikkerhet- og menneskerettighetsforhold i Sør-Somalia*. Oslo: Landinfo, oktober. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/644/1/644_1.pdf [nedlastet 11.11.2008]. I møter med Landinfo i juni 2008 viste enkelte av samtalepartnerne også til at heller ikke islamistene da de satt ved makten i 2006, hadde rukket å gjøre reelle endringer for disse gruppene i for eksempel Mogadishu.

For øvrig er straffefrihet for vold mot kvinner svært utbredt, både fordi tradisjonell lov ikke fokuserer på offeret, og fordi kvinners rettigheter ikke ivaretas på samme måte som menn i kompensasjonssystemet (intervju, Oxfam Novib mars 2007).

4. AKTØRENE I KONFLIKTEN

Væpnede grupper i Somalia i dag omfatter ifølge mange observatører en rekke ulike aktører; tilhengere av den islamske rettsunionen, UIC, støttespillere av Alliance for the Reliberation of Somalia, ARS, and ulike grupperinger innen al-Shabaab (den tidligere ungdomsvingen og radikale kjernen i UIC), klanbaserte grupper og andre:

A new dimension to the conflict is that it is often no longer possible to clearly identify the perpetrators, as many actors cannot be differentiated by their uniform or clothing, while others blend in with civilians, and yet others may be serving financial, clan-based or even opportunistic interests rather than political ones. (OHCHR 2008.)

Den væpnede opposisjonen kjennetegnes først og fremst av motstanden mot Etiopia. De mest radikale ser på konflikten som en nasjonal frigjøringskamp – og seg selv som nasjonale frihetskjemper. Og det er al-Shabaab som omtales som den mest ekstremistiske grupperingen. En velrenommert observatør opplyste i møte med Landinfo i juni 2008 at å motsette seg al-Shabaab kan medføre døden. Både uttrykte og vage trusler er vanlig, bare det å oppholde seg i nærheten av etiopiske styrker kan bli oppfattet som støtte til fienden, og man risikerer å bli drept.

Flere av Landinfos samtalepartnere i juni 2008 påpekte at det er forskjeller mellom tilhengere av den islamske rettsunionen, UIC, og al-Shabaab. Det er også forskjeller internt i disse organisasjonene, og hovedproblemet er at man ikke vet hvem er som er hvem. Likeledes er det vanskelig å vite hvilken gruppe som har størst oppslutning. Dessuten består al-Shabaab etter alt å dømme av mange celler, grupper eller fraksjoner uten en enhetlig ledelse og kommandolinjer, i motsetning til UIC som synes å ha klare kommandolinjer. Men én kilde pekte på at man utenfor Somalia bruker ulike merkelapper på opprørsgruppene, selv om dette er like grupper som ønsker å fremstå som ulike. De opptrer på samme måte, men de ser hva den vestlige verden ønsker å ha av merkelapper (intervju Nairobi, juni 2008). Og for islamistene, som for andre politisk/militære grupper, er økonomisk makt viktig. Lokal kontroll gir kontroll over økonomisk aktivitet og tilgang til kontrakter til ulike prosjekter som igjen gir inntekter til bevegelsen.

4.1 HVEM ER OPPRØRERNE?

Ingen kan med sikkerhet si hvem opprørerne er, informasjonen er ofte basert på antagelser og rykter. Dessuten dekker opprørerne ansiktene sine. Flere av kildene Landinfo møtte i juni 2008, mente imidlertid at UIC har større oppslutning enn al-Shabaab i lokalbefolkningen. Al-Shabaab er imidlertid også populære fordi de har tatt ledelsen i den nasjonale kampen. På spørsmål om hvilken kunnskap man kan forvente at folk vil ha om de forskjellige grupperingene, forklarte flere Landinfo møtte i juni 2008 at ledersjiktet i al-Shabaab ikke er hierarkisk og det har vært en tendens til etablering av mindre hybridgrupper. Oversikten blir dermed vanskeliggjort, og i likhet med andre cellebaserte opprørsorganisasjoner, vet den enkelte relativt lite om lederskap, struktur mv.

4.1.1 Rekruttering til opprørsgrupper

Flere observatører påpeker at overgangsmyndighetenes manglende evne til å vise lederskap, stabilisere forholdene og levere tjenester, skaper det beste rekrutteringsgrunnlaget for ekstreme grupper, inkludert al-Shabaab. Al-Shabaab betaler sine menn, de får klær, mat og våpen. Og de aller enkleste stedene for ekstremistene å rekruttere nye tilhengere og soldater er i bosetningene til de internt fordrevne. Her mangler folk det aller mest nødvendige. De etiopiske styrkenes fremferd mot sivilbefolkningen bidrar også til oppslutningen. Det er dessuten lettere å rekruttere til de islamistiske gruppene fordi de har relativt entydige og formulerte mål. Mobiliseringsfaktoren er islam og det er tre forhold man spiller på: stabilisering av situasjonen, hevn mot TFG og Etiopia, og sist men ikke mindre viktig – nasjonalisme. Det er mange mindreårige blant opprørerne. Men trusler og maktbruk er ifølge velorienterte kilder ikke nødvendig for å rekruttere, selv om heller ikke dét kan utelukkes. For dem det gjelder er det imidlertid snakk om mangel på valg (intervjuer i Nairobi, juni 2008). I tillegg kommer press fra familie og klan.

4.1.2 Rekruttering til regjeringshæren

Rekrutteringen til regjeringshæren skyldes ifølge velorienterte observatører ofte fravær av arbeid, utdanningsmuligheter og fattigdom. Barnesoldater er heller ikke uvanlig i hæren og det er kanskje ikke minst beundringen for dem som bærer våpen, som lokker barn og ungdom til å ta del i regjeringshæren, eller andre grupper. Soldatene lønnes og de får trening, men som en velorientert observatør sa i en tid hvor allianser og lojalitet skifter: "You can rent a (somali) soldier, but never buy him."

4.2 ETIOPIske STYRKER

Amnestys rapport *Routinely Targeted: Attacks on Civilians in Somalia* (2008) hevder at etiopiske soldater har vært ansvarlig for alvorlige overgrep mot sivile. Flere av de internasjonale observatørene Landinfo møtte i Nairobi i juni 2008 mente at rapporten ga et korrekt bilde av situasjonen, og viste i den forbindelsen til at de etiopiske soldatene i motsetning til for eksempel vestlige soldater ofte er dårlig trent og fattige. De skiller seg lite fra de somaliske regjeringssoldatene med hensyn til fremferd mot sivile, men et viktig moment skaper enda større motvilje mot dem enn regjeringssoldatene og det er den religiøse komponenten. De etiopiske soldatene er kristne, eller oppfattes som kristne.

5. KLANBESKYTTELSE OG TRADISJONELLE KONFLIKTLØSNINGSMEKANISMER

5.1 KLANBESKYTTELSE

Individuell sikkerhet i det tradisjonelle somaliske samfunnet var avhengig av klanens¹¹, det vil si diya-gruppens evne til å betale kompensasjon og til å forsvare seg ved eventuelle angrep. Denne situasjonen har i liten grad endret seg i moderne tid, og klanen er fortsatt sikkerhetsnett for den somaliske befolkningen etter at statsinstitusjonene kollapset i 1991. Sårbarhet og beskyttelse i Somalia henger derfor nøye sammen med en klans styrke. Men svake klaner eller grupper har tradisjonelt kunnet søke beskyttelse og tilknytning til de dominerende klanene i et gitt område. De interne klankonfliktene som har preget situasjonen de senere årene innebærer imidlertid at tilhørighet til en dominerende klan ikke nødvendigvis gir beskyttelse (intervjuer i Nairobi mars 2007). Klan er fortsatt viktig, men man ser at klanlojalitet overstyres av politikk, ideologi og internasjonale forhold.

I møter med Landinfo i mars 2007 og juni 2008 viste samtlige av samtalepartnere til at beskyttelsesaspektet er sammensatt, og den enkeltes sårbarhet og mulighet til å oppnå beskyttelse og støtte er avhengig av en rekke forhold. Dessuten har konflikter om knappe ressurser bidratt til å svekke mekanismene. Klanbeskyttelse er fortsatt relevant, men først og fremst i forhold til ordinær kriminalitet. Når det gjelder forhold knyttet til ideologiske eller politiske forhold, som ifølge Landinfos møtepartnere i Nairobi i juni 2008 har blitt en viktig problemstilling, er klanbeskyttelse ikke realistisk. Dessuten er dagens situasjon preget av vilkårlig vold, granat- og bombeangrep, volden rammer blindt og – ”Your clan cannot protect you from bombs.” (Intervjuer i Nairobi i juni 2008.) Men klan er fortsatt viktig i forhold til *hvor* man flykter (intervju UNHCR juni 2008). Og som en annen kilde sa: ”Beskyttelse i dag dreier seg først og fremst å vite hvor al-Shabaab eller andre grupper befinner seg. For å orientere seg i det landskapet må man bruke uformelle kanaler og oppsporingssystemer”.

¹¹ Slektskapsbånd og klantilhørighet er fleksible strukturer; de styrkes ved eksterne trusler og de normaliseres i fredlige situasjoner. Klantilhørighet og -identitet er også gjenstand for endringer som Little (2003: 46) beskriver på følgende måte:

Instead of searching within "traditional" social structure for explanations each time a new (or old) clan identity or alliance is expressed, one needs to examine the external power relations and the material benefits associated with such changes. And these have been exceptionally dynamic in the past decade. The clan system is amazingly adaptable to the changing demands of the international community, as well as the challenges of statelessness and pastoralism. In fact there is little doubt that the proliferation, fragmentation, and – in some cases – consolidation of clan identities were strongly influenced by the presence of outside, resource-rich groups, such as the United Nations and Western development agencies. They held static traditionalist definitions of what a clan is and the necessary resources to reinforce these stereotypes.

Klaner er dermed vesensforskjellige fra rigide sosiale kategorier og må forstås som resultat av skiftende sosiale og politiske prosesser.

Disse konflikten utløser ofte en rekke hevndrap.¹² Den ideologiske/politiske dimensjonen som gjorde sitt inntog med TFG og ikke minst den etiopiske innmarsjen i desember 2007, har ytterligere forsterket denne tendensen (intervjuer med internasjonale observatører i Nairobi, juni 2008). Knappe ressurser og naturkatastrofer som flom og tørke begrenser både mulighetene og viljen til å støtte nyankomne i et område, selv om man tilhører samme klan.

Men ifølge en velorientert internasjonal organisasjon tenderer fortsatt de som forlater konfliktområder å reise til sine klanområder, og beskyttelsesspørsmålet i dag er først og fremst knyttet til situasjonen i ankomstområdene (intervju i Nairobi, juni 2008).

5.2 TRADISJONELLE KONFLIKTLØSNINGSMEKANISMER

De somaliske overgangsinstitusjonene inkludert rettsvesenet er svake, og overgangsmyndighetenes evne til å sikre befolkningens rettigheter er ytterst begrenset.

Rettsutøvelse i Somalia ivaretas i dag på tre forskjellige måter: Tradisjonell sedvanerett praktisert gjennom eldreråd/klanledere, islamsk rett praktisert gjennom shariadomstoler og sekulære lover gjennom et ordinært domstolsvesen. Men det ordinære domstolsvesenet ble rasert under borgerkrigen, og er fortsatt nærmest ikke-eksisterende i Sør-Somalia. Tradisjonell sedvanerett er det mest utbredte og vanligste rettsystemet i dagens Somalia. Den grunnleggende enheten i klansystemet er diya-gruppen (blodkompensasjons-gruppen; *mag* på somali). Diya-gruppen består av de mannlige medlemmene i én eller flere slektslinjer som har felles forfar fire til åtte generasjoner tilbake, og som er kollektivt ansvarlige for medlemmenes handlinger. Diya-gruppene er tilstrekkelig store for å kunne betale kompensasjon, og det er mellom disse gruppene det tradisjonelle lovverket praktiseres og avtaler (*xeer*) inngås. Medlemmene i diya-gruppen er således forpliktet til å støtte hverandre i de politiske og juridiske ansvarsforholdene som er definert i *xeer*-avtalene (Gundel 2006). *Xeer* er det viktigste elementet som knytter allianser mellom klaner i Somalia, og regnes som det limet som holder samfunnet sammen. *Xeer* inngås imidlertid bare mellom somaliske klaner og minoritetsgruppene står normalt utenfor *xeer* og diya-systemet.

Den langvarige konfliktsituasjonen, fravær av lov og orden samt raske endringer i de sosioøkonomiske omgivelsene har forøvrig medført et kontinuerlig press på de tradisjonelle lederne i deres rolle som håndhevere av lov og orden i og mellom klaner (Gundel 2006). De tradisjonelle mekanismene og strukturene står likeledes overfor store utfordringer i Sør-Somalia:

¹² *Xeer*, dvs. tradisjonell somalisk rett, pålegger hele diya-gruppen ansvaret for en forbrytelse begått av ett eller flere av diya-gruppens medlemmer. Men hvis diya ikke betales kan den fornærmede klanen velge å drepe forbryteren eller andre av hans klansfrender. Hevndrap har tradisjonelt blitt brukt for å tvinge en uvillig klan til å betale kompensasjon, og omfanget var begrenset. Men etter borgerkrigen har antallet hevndrap økt kraftig på grunn av den store mengden våpen som er i omløp blant både sivile og militser (Gundel 2006: 25).

The traditional structures in South Central Somalia are different and more composite, fragmented, weakened and confused than in the North, for a range of reasons: First of all, as mentioned in the introduction to section 2.1, the ethnic composition of people are very different due to a heterogeneous mix of sedentary agriculturalist, agro-pastoralist, old urbanised cultures along the coastline and pastoralist people - all with differing cultural heritage and traditional structures.

Secondly, the history including the colonial experience is different and with that a diverse historical social construction of the traditional structures. Finally, the dynamics of the civil war in the South differed as well, resulting in an equally different impact on the traditional structures (Gundel 2006: 28.).

Enkelte observatører har hevdet at det tradisjonelle rettssystemet og konfliktløsningsmekanismene ikke lenger fungerer. Gundel (2006) anslår at xeer anvendes til å løse mellom 80-90 % av alle tvister og kriminalsaker. Samtlige av kildene Landinfo møtte i Nairobi i 2007 mente også at systemet fungerer, om enn i varierende grad. Dette ble bekreftet av Landinfos samtalepartnere i Nairobi i juni 2008.

Det finnes fortsatt shariadomstoler i Mogadishu som ivaretar sivilrettslige saker, men all annen rettsutøvelse foregår i henhold til tradisjonell somalisk lovgivning. Somalisk tradisjonell lov kan imidlertid være i konflikt med internasjonale menneskerettsstandarter, og det kollektive ansvaret som påhviler diya-gruppene fjerner enkeltindividets ansvar for kriminelle handlinger. I møte med Landinfo i 2007 opplyste en representant for en internasjonal organisasjon at det hersker total straffefrihet for enkeltindividene. Det tradisjonelle kompensasjonssystemet fungerer riktignok, men det er basert på et kollektivt ansvar og ikke individuell straff. UNHCR bekreftet disse opplysningene (intervju 2007), men tilføyde at lokale forhold, klanstyrke, konfliktlinjer, kjønn, osv. er av avgjørende betydning for hvordan systemet fungerer.

Disse tradisjonelle konflikt- og kompensasjonsmekanismene forutsetter imidlertid en viss grad av stabilitet (intervju med internasjonal kilde, Nairobi 2007). Den tradisjonelle retten innebærer at en gruppe må være i stand til å betale kompensasjon, og rettigheter og sikkerhet kan bare opprettholdes gjennom forsvar, om nødvendig med maktbruk (Gundel 2006). Fraværet av upartiske mekanismer som kan tvinge en militært sett sterk klan til å føye seg etter en avgjørelse i favør av en svakere klan, medfører dessuten at de somaliske minoritetsgruppene og de svake klanene ofte diskrimineres (Gundel 2006). Dette har ikke endret seg, men dagens situasjon er preget av vold som oftest er utøvd av ukjente gjerningsmenn, og konfliktløsningsmekanismene forutsetter, naturlig nok, at gjerningspersonene er kjente.

6. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Al Jazeera, 2008. Somali factions sign ceasefire deal. *Al Jazeera*, 27. oktober. Tilgjengelig fra <http://english.aljazeera.net/news/africa/2008/10/20081027103744474449315.html> [nedlastet 8.november 2008]
- Amnesty International, 2008. *Somalia: Routinely Targeted: Attacks on Civilians in Somalia*. London: Amnesty International, 6. mai. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/AFR52/006/2008/en/1162a792-186e-11dd-92b4-6b0c2ef9d02f/afr520062008eng.pdf> [nedlastet 28.oktober 2008]
- Gundel, J., 2006. *The predicament of the 'Oday'. The role of traditional structures in security, rights, law and development in Somalia*. Nairobi: Danish Refugee Council & Novib/Oxfam, november. Tilgjengelig fra http://www.logcluster.org/som/infrastructure-communication-various/Gundel_The%20role%20of%20traditional%20structures.pdf [nedlastet 11.11.2008]
- Landinfo, 2007a. *Sikkerhet- og menneskerettighetsforhold i Sør-Somalia*. Oslo: Landinfo, oktober. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/644/1/644_1.pdf [nedlastet 11.11.2008]
- Landinfo, 2007b. *Temanotat: Den politiske og sikkerhetsmessige situasjonen i Sør-Somalia*. Oslo: Landinfo, 8. oktober. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/617/1/617_1.pdf [nedlastet 11.11.2008]
- Little, P. D., 2003. *Somalia: Economy Without State* (African Issues). Indiana: Indiana University Press.
- National Democratic Institute (NDI), 2008. *An assessment of Somalia's Transitional federal Parliament*. Washington, DC: NDI. Tilgjengelig fra www.ndi.org
- Notten, van M., 2005. *The Law of the Somalis. A Stable Foundation for Economic Development in the Horn of Africa*. Trenton, NJ: Red Sea Press.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), 2008. *Preliminary Human Rights Assessment on Somalia. 19 July to 2 August 2008*. Geneve: OHCHR. Tilgjengelig fra http://www.ohchr.org/Documents/Countries/somalia_assessment_mission_report.pdf [nedlastet 11.11.2008]
- Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) Somalia, 2008a. *Somalia Humanitarian Overview*. Vol.1 Issue 9, September. Tilgjengelig fra <http://ochaonline.un.org/somalia/SituationReports/tabid/2715/Default.aspx> [nedlastet 8. november 2008]

- Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) Somalia, 2008b. *Situation Reports, # 41 – 17 October, 2008*. Nairobi: OCHA, 17. oktober. Tilgjengelig fra <http://ochaonline.un.org/OchaLinkClick.aspx?link=ocha&docId=1095152> [nedlastet 28.oktober 2008]
- Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) Somalia, 2008c. *Situation Report # 42 – 24 October, 2008*. Nairobi: OCHA, 24. oktober. Tilgjengelig fra <http://ochaonline.un.org/OchaLinkClick.aspx?link=ocha&docId=1095404> [nedlastet 28.oktober 2008]
- Le Sage, A., 2005. *Stateless Justice in Somalia: Formal and Informal Rule of Law Initiatives*. Geneve: Centre for Humanitarian Dialogue.
- UNHCR Somalia, 2008 a. *Results of the Rapid Population Assessment of IDP Settlements in Afgooye*. Tilgjengelig fra <http://ochaonline.un.org/OchaLinkClick.aspx?link=ocha&docId=1089536> [nedlastet 6.november 2008]
- UNHCR Somalia, 2008b. *IASC Somalia – Protection Cluster Update*. Oktober – november 2008.
- UNHCR Somalia, 2008c. *Map of Internally Displaced Persons in Somalia*. Nairobi: UNHCR, februar. Tilgjengelig fra <http://ochaonline.un.org/OchaLinkClick.aspx?link=ocha&docId=1086605> [nedlastet 2.oktober 2008]
- United Nations Security Council, 2008a. *Report of the Secretary-General on the situation in Somalia. (S/2008/466)*. New York: UN Security Council, 16. juli. Tilgjengelig fra <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/413/59/PDF/N0841359.pdf?OpenElement> [nedlastet 30.oktober 2008]
- United Nations Security Council, 2008b. *Report of the Secretary-General on the situation in Somalia. (S/2008/178)*. New York: UN Security Council, 14. mars. Tilgjengelig fra <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/264/17/PDF/N0826417.pdf?OpenElement> [nedlastet 30.oktober 2008]
- Utrikespolitiska Institutet, 2008. Landguiden. *Somalia*. Stockholm. Elektronisk betalingstjeneste.

Muntlige kilder

- Oxfam Novib. Intervju 28.mars 2007.
- UNHCR, United Nations High Commissioner for Refugees. Intervju 23. mars 2007.